

**КИЇВСЬКИЙ СТОЛИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА**

ЗАТВЕРДЖЕНО

Приймальною комісією

Протокол № 3 від «05» 05.2024 р.

Голова Приймальної комісії

Олександр ТУРУНЦЕВ

ПРОГРАМА

**вступного випробування (іспиту) до аспірантури
зі спеціальності 035 Філологія**

Рівень вищої освіти: третій (освітньо-науковий)

Галузь знань: 03 Гуманітарні науки

Спеціальність: 035 Філологія

Освітньо-наукова програма: «Філологія»

**На основі: освітнього ступеня магістра
(освітньо-кваліфікаційного рівня спеціаліста)**

ПОГОДЖЕНО

Проректор з наукової роботи

Наталія ВІННІКОВА

РОЗГЛЯНУТО І ЗАТВЕРДЖЕНО

на засіданні Вченої ради

Факультету української філології, культури і мистецтва

Протокол № 3 від 19 березня 2024 р.

Голова Вченої ради

Ірина РУСНАК

Київ – 2024

ВСТУП

Вступне випробування для претендентів на навчання за програмою підготовки доктора філософії спеціальності 035 Філологія проводиться у вигляді усного іспиту, який охоплює нормативний зміст підготовки фахівця, передбачає комплексну перевірку теоретичних знань і практичних умінь вступників.

Мета вступного випробування (іспиту): з'ясувати рівень професійної підготовки вступників (магістрів / спеціалістів), їх відповідність стандартам вищої освіти й можливостям продовження навчання на третьому (освітньо-науковому) рівні. Іспит має визначити готовність до самостійної дослідницької діяльності, ступінь сформованості ключових компетентностей вступника.

Завдання іспиту – виявити здатність здобувачів логічно й аргументовано викладати думки, доводити свої твердження; уміння самостійно поповнювати свої знання, орієнтуватися в швидкому потоці наукової інформації; використовувати теоретичні знання на практиці.

Під час іспиту оцінюються **уміння**:

- аналізувати, порівнювати і класифікувати різні напрями і школи в лінгвістиці;
- оцінювати історичні надбання та новітні досягнення літературознавства;
- характеризувати теоретичні засади (концепції, категорії, принципи, основні поняття тощо) та прикладні аспекти обраної філологічної спеціалізації;
- здійснювати науковий аналіз мовного, мовленнєвого й літературного матеріалу, інтерпретувати та структурувати його з урахуванням доцільних методологічних принципів, формулювати узагальнення на основі самостійно опрацьованих даних;
- доступно й аргументовано пояснювати сутність конкретних філологічних питань, власну точку зору на них та її обґрунтування;
- використовувати спеціалізовані концептуальні знання з обраної філологічної галузі для розв'язання складних задач і проблем, що потребує оновлення та інтеграції знань, часто в умовах неповної/недостатньої інформації та суперечливих вимог.

Форма іспиту

Комісія надає вступнику білет та листок для відповідей. Під час підготовки до відповіді не можна користуватися сторонніми джерелами інформації.

Питання комісії можуть бути спрямовані на уточнення, поширення, деталізацію та ілюстрацію відповіді вступника. Під час відповіді вступник спілкується з членами комісії, відповідає на додаткові питання та залишає листок підготовки.

Комісія не висловлює оціночних суджень під час відповіді, не надає правильних відповідей і не коригує відповідь вступника. Оцінка за іспит виставляється колегіально.

Форма білета

Іспит проводиться у формі усної співбесіди з опорою на науковий текст з філології.

Білет містить завдання до фрагменту, яке перевіряє знання про мовні феномени та літературні факти; обізнаність із проблематикою запропонованої наукової парадигми, методології, наукової школи; вміння виокремити й проаналізувати проблемні явища філології.

Іспит може проводитися двома мовами – українською або англійською. Мову складання обирає вступник. Процедура іспиту уніфікована для обох випадків, різняться лише підібрані фрагменти наукових текстів та проблемні явища в них.

Фрагменти підбираються рівномірні за обсягом (750 – 800 слів), з першоджерел наукових праць. Завдання до кожного фрагменту обумовлене змістом тексту й згаданими у них філологічними проблемами. Одне джерело представлено в завданнях один раз.

Приклад білета до іспиту

Білет №1

1. Прочитайте фрагмент наукового тексту. Вкажіть, яку наукову мовознавчу / літературознавчу парадигму (школу) представляє автор фрагменту, а також коло теоретичних і дослідницьких питань, які вирішує / вирішив цей дослідницький напрям.

2. Розкрийте проблему, яку визначає автор та опишіть шляхи, які дослідник пропонує для її вирішення. Оцініть ефективність обраного підходу, вкажіть можливі обмеження такої методології.

3. Зверніть увагу на виділені у фрагменті терміни, що характеризують явища мови / літературні факти. Вкажіть, яку дослідницьку проблему представляють виділені словосполучення, які підходи до їхнього дослідження існують у сучасній філології.

На підготовку до відповіді вступник має до 30 хвилин часу на опрацювання тексту, узагальнення термінологічного й понятійного апарату для відповіді. Під час підготовки вступник не користується сторонніми джерелами інформації. Під час відповіді вступник використовує власні нотатки підготовки, написані на окремому листку усної відповіді, який зберігається після закінчення іспиту разом із протоколом екзаменаційної комісії.

Приклад тексту до іспиту

Едвард Саїд «Орієнталізм»

Бо річ у тому, що «як галузь знання філологія античного світу не може, звичайно, тривати вічно; її матеріал рано чи пізно вичерпається». Саме це й неспроможна зрозуміти юрма філологів. Але якраз те і є характерною ознакою кількох виняткових умів, яких Ніцше вважає гідними своєї похвали, – він робить це не так уже й категорично, але й той побіжний спосіб, який я тут описую, – це їхній *глибокий зв'язок із новітньою сучасністю, зв'язок, який вони встановлюють у своїй практиці філологічних досліджень*.

Філологія проблематизує – себе, свого дослідника, сучасність. Вона включає в себе дивну умову бути новітньою і європейською, оскільки жодна з цих двох категорій не має істинної значущості, якщо вона не споріднена з якоюсь давнішою чужою культурою і давнішим часом. Крім того, Ніцше також бачить філологію як щось народжене, виготовлене, в розумінні Віко, як знак людської підприємливості, створене як категорія людського відкриття, самовідкриття та оригінальності. Філологія – це спосіб змістити себе, як це роблять великі митці, від свого часу й безпосереднього минулого, хоча, парадоксально й антиномічно, людина насправді характеризує свою новітню сучасність, коли так робить.

Між Фрідріхом Августом Вольфом зразка 1777 року й Фрідріхом Ніцше зразка 1875 року був Ернест Ренан, орієнтальний філолог, а також людина зі складним і цікавим відчуттям того способу, в який перепліталися між собою філологія і новітня культура. У своїй праці «Майбутнє науки» («L'Avenir de la science») (написаній у 1848 р., але опублікованій лише в 1890 р.) він писав, що «засновниками новітньої думки є філологи». А що таке новітня думка, каже він у попередньому реченні, як не «раціоналізм, критицизм, лібералізм, [усі з яких] виникли в той самий день, як і філологія?» Філологія, розвиває він свої міркування далі, це й *компаративна дисципліна*, що належить лише людям нового часу, і символ новітньої (і європейської) переваги; кожен поступ, зроблений людством, починаючи від п'ятнадцятого сторіччя, може бути приписаний умам, які ми називаємо філологічними. *Завдання філології в новітній культурі* (культури, яку Ренан називає філологічною) – і далі бачити реальну дійсність та природу ясно, тобто відкидаючи супернатуралізм, і далі йти в ногу з відкриттями у фізичних науках. Але більше, аніж це, філологія дає змогу скласти загальний погляд на людське життя і на систему речей: «Я, залишаючись у самому центрі, вдихаючи пахощі геть усього, оцінюючи, порівнюючи, комбінуючи, роблячи умовисновки – у цей спосіб я проникну в саму глибину системи речей». Навколо філолога утворюється непомильна аура сили. А ось як Ренан уточнює свій погляд на філологію та природничі науки:

Навколо філолога утворюється непомильна аура сили. А ось як Ренан уточнює свій погляд на філологію та природничі науки: «Займатися філософією – це знати речі; як дуже влучно висловився Кюв'є, філософія навчає світ теорії. Як і Кант, я вірю в те, що суто спекулятивна демонстрація має не більшу цінність, аніж

демонстрація математична, і вона нічого не спроможна навчити нас про реальну дійсність, яка існує. Філологія – це точна наука про ментальні об’єкти. [La philologie est la science exacte des choses d’esprit]. Вона є тим самим для гуманітарних наук, чим фізика та хімія є для філософських наук про тіла».

Я повернуся до цитування Ренаном Кюв’є, як і до його постійних посилань на природничі науки, трохи пізніше. А тим часом відзначмо, що майже вся середня частина «Майбутнього науки» заповнена захопленими розповідями Ренана про філологію, науку, що її він зображує як найважчу з людських спроб охарактеризувати світ і найточнішу з усіх дисциплін. Заявляючи про прагнення філології бути істинною наукою про людство, Ренан експліцитно асоціює себе з Віко, Гердером, Вольфом і Монтеск’є, а також із такими своїми філологічними майже-сучасниками, як Вільгельм фон Гумбольдт, Бопп і великий орієнталіст Ежен Бюрнуф (якому й присвячено даний том). Ренан розташовує філологію в центрі того, що він повсюди називає поступом знання, і справді, вся його книжка є маніфестом гуманістичного меліоризму, що, з огляду на її підзаголовок («Думки 1848 р.» – «Pensées de 1848») та інші книжки, опубліковані в 1848 р., такі, як «Бувар і Пекюше» та «Вісімнадцяте брюмера Луї Бонапарта», аж ніяк не виглядає іронією. Отже, в якомусь розумінні маніфест узагалі та Ренанові думки про філологію зокрема – а на той час він уже написав грубий філологічний трактат про семітські мови, за який одержав премію Вольнея, – ставили на меті помістити Ренана як інтелектуала в чітко визначений зв’язок із великими соціальними проблемами, порушеними в 1848 р. Те, що він вирішив прояснити цей свій зв’язок, звернувшись до найменш безпосередньої з усіх інтелектуальних дисциплін (філології), яка мала найменший ступінь стосунку до народних проблем, дисципліни найконсервативнішої і найтрадиційнішої, свідчить про екстремальну обміркованість позиції Ренана. Бо реально він говорив не як людина, що звертається до всіх людей, а радше як рефлексивний, спеціалізований голос, що приймав, як він прямо про це сказав у своїй передмові 1890 р., нерівність рас та панування небагатьох над багатьма як необхідну неминучість, як такий собі антидемократичний закон існування природи та суспільства.

Але яким чином Ренан поставив себе своїми висловлюваннями в таке *парадоксальне* становище?

Джерело: Саїд, Едвард В. Орієнталізм / Пер. з англ. В. Шовкун. Київ: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2001. 511 с.

Орієнтовний перелік питань (для відповіді українською мовою)

1. Герменевтика як загальна методологія гуманітарних наук.
2. Методологічні аспекти історичних досліджень у філології.
3. Психолінгвістична теорія: потенціал міждисциплінарної взаємодії.
4. Модель західного канону (Гарольд Блум).
5. Психоаналіз та його вплив на філологічні студії.

6. Архетипна і міфологічна критика: потенціал міждисциплінарної взаємодії.
7. Рецептивна естетика: потенціал міждисциплінарної взаємодії.
8. Структуралізм як концепція в лінгвістиці та літературознавстві.
9. Специфіка структурно-семіотичних досліджень у філології.
10. Специфіка гендерних студій у лінгвістиці та літературознавстві.
11. Проблематика постколоніальних досліджень у філології.
12. Постструктуралістські дебати у філології.

**Орієнтовний перелік питань
(для відповіді англійською мовою)**

1. Sentence structure, syntax and syntactic roles.
2. The categories of Tense and Aspect.
3. Means of expressing mood and modality.
4. American and European structuralism.
5. Prosody: stress and intonation.
6. Etymology of lexicon (for Germanic languages).
7. Types of word formation.
8. Metaphor and metonymy.
9. Polysemy, antonymy and synonymy.
10. Text and discourse.
11. Lexicography and corpora.
12. Gender and other social aspects in linguistics.

Список рекомендованої літератури

Основна

1. Барт Р. Від твору до тексту // Слово. Знак. Дискурс. Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. Львів: Літопис, 2001. С. 491–496.
2. Батлер Дж. Гендерний клопіт. Фемінізм та підрив тожсамості. Київ: Ентіс, 2003. 223 с.
3. Блум Г. Західний канон: книги на тлі епох. Київ: Факт, 2007. 720 с.
4. Гадамер Г. Г. Герменевтика і поетика / Вибрані твори / Пер. з нім. Київ: Юніверс, 2001. 288 с.
5. Дерида Ж. Письмо та відмінність. Київ: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2004. 602 с.
6. Еко У. Роль читача. Дослідження з семіотики текстів. Львів: Літопис, 2004. 384 с.
7. Перкінс Д. Чи можлива історія літератури? Київ: Вид. дім «КМ академія», 2005. 152 с.

8. Потебня О. Думка й мова // Слово. Знак. Дискурс: Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. Львів: Літопис, 2001. С. 23–39.
9. Саїд Е. В. Орієнталізм. Київ: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2001. 512 с.
10. Соссюр Ф. де. Курс загальної лінгвістики. Київ: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 1998. 324 с.
11. Тодоров Цв. Поняття літератури та інші есе; переклав з фр. Є. Марічев. Київ: Вид. дім «КМ Академія», 2006. 161 с.
12. Фрай Н. Архетипний аналіз: теорія мітів // Слово. Знак. Дискурс: Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. Львів: Літопис, 2001. С. 142–172.
13. Фройд З. Поет і фантазування // Слово. Знак. Дискурс: Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. Львів: Літопис, 2021. С. 109–118.
14. Фуко М. Археологія знання. К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2003. 326 с.
15. Яус Г.-Р. Досвід естетичного сприйняття і літературна герменевтика. Київ: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2011. 624 с.

Додаткова

1. Горболіс Л. Теорія літератури і методологічний дискурс: навчальний посібник: у 2 ч. Ч. I: вид. 2-ге, доп. Суми: СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2022. 249 с.
2. Горболіс Л. Теорія літератури і методологічний дискурс: навчальний посібник: у 2 ч. Ч. II. Суми: СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2021. 200 с.
3. Козлик І. Літературознавчий аналіз художнього тексту/твору в умовах сучасної міжнаукової та міжгалузевої взаємодії. Брно, 2020. 235 с.
4. Мітосек З. Теорії літературних досліджень; перекл. з польської В. Гуменюк, Сімферополь: Таврія, 2003. 408 с.
5. Сінченко О. Комунікативні стратегії в теорії літератури: автор, текст, читач: навч. посібник. Київ: Логос, 2015. 172 с.
6. Селіванова О. Сучасна лінгвістика напрями та проблеми. Полтава: Вид-во «Довкілля – К», 2008. 712 с.
7. Слово. Знак. Дискурс: Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст.; за ред. М. Зубрицької. Вид. 2-е. Львів: Літопис, 2001. 832 с.
8. Козлик І. Літературознавчий аналіз художнього тексту/твору в умовах сучасної міжнаукової та міжгалузевої взаємодії. Брно, 2020. 235 с.
9. Сінченко О. Комунікативні стратегії в теорії літератури: автор, текст, читач: навч. посібник. Київ: Логос, 2015. 172 с.

Recommended sources (for issues offered in English)

1. The Handbook of English Linguistics / Edited by B. Aarts, A. McMahon. Blackwell, 2006. 815 p.
2. The Routledge Linguistics Encyclopedia / Third Edition / Edited by Kirsten Malmkjær. Routledge, London, New York, 2010. 763 p.

Additional Reading (for issues offered in English)

1. Geeraerts, Dirk. Cognitive Linguistics: Basic Readings. Mouton de Gruyter. Berlin – New York, 2006.
2. The Handbook of Linguistics / Edited by M. Aronoff, J. Rees-Miller. Blackwell, 2009. 842 p.

Критерії оцінювання знань вступника

Оцінювання фахового випробування відбувається за 100-бальною системою:

Кількість балів (max – 100)	Критерії оцінювання
90 – 100	Виставляється за глибокі знання матеріалу, що міститься в основних і додаткових рекомендованих літературних джерелах; вміння аналізувати явища, які вивчаються, у їхньому взаємозв'язку і розвитку, чітко і лаконічно; логічно і послідовно відповідати на поставлені запитання; вміння застосовувати теоретичні положення під час розв'язання практичних задач.
82 – 89	Виставляється за ґрунтовні знання матеріалу, аргументовані відповіді на поставлені запитання; вміння застосовувати теоретичні положення під час розв'язування практичних задач.
75 – 81	Виставляється за міцні знання матеріалу, аргументовані відповіді на поставлені запитання, які, однак, містять певні (несуттєві) неточності; вміння застосовувати теоретичні положення під час розв'язання практичних задач.
69 – 74	Виставляється за посередні знання матеріалу, мало аргументовані відповіді, слабе застосування теоретичних положень при розв'язанні практичних задач.
60 – 68	Виставляється за слабкі знання матеріалу, неточні або мало аргументовані відповіді, з порушенням послідовності його викладання, за слабе застосування теоретичних положень при розв'язанні практичних задач.
1 – 59	Виставляється за незнання значної частини навчального матеріалу, істотні помилки у відповідях на запитання, невміння орієнтуватися під час розв'язання практичних задач, незнання основних фундаментальних положень.